

MARIA TERESA TATJER PRAT (1940-2020). *IN MEMORIAM*

La cruel pandèmia que encara ens afligeix ha provocat la ruptura de la vida ordinària i de la comunicació habitual no solament a escala global i de la ciutadania, sinó sobretot en les esferes íntimes de la família, dels amics i dels col·legues i companys de professió, on la mort ha aparegut sobtadament i per això envides hem pogut celebrar el dol de comiat amb totes les persones que han traspassat durant aquest període.

És el cas de la bona i gran amiga Maria Teresa Tatjer, que va morir no a causa del virus, però sí en plena pandèmia, la vigília del dia de Nadal del 2020.

La tardor de l'any 1976, quan vaig incorporar-me com a professor ajudant d'Història del Dret al seminari de la Universitat de Barcelona que dirigia el catedràtic doctor Josep Maria Font i Rius, ja em vaig trobar asseguda al cap de la taula comuna de la sala de lectura, des d'on controlava tot l'espai, la Teresa Tatjer, que era col·laboradora de la càtedra des de finals del 1973. Aleshores, juntament amb el malaguanyat Josep Maria Gay, vam accedir tots tres a la condició d'ajudants de la Facultat. Durant gairebé quinze anys vam fer plegats el període de formació i la primera etapa postdoctoral a la Universitat de Barcelona, de manera que conservo ben viu el record de la seva amistat, companyonia i generositat intel·lectual, que van facilitar l'aprenentatge comú de la vida acadèmica, en totes les seves dimensions.

Al principi la Teresa va refrescar la seva formació jurídica i en història del dret sota el mestratge del professor Font i Rius, perquè durant molt de temps no li fou possible conciliar la vida familiar amb la professional, a la qual la facultava el seu títol de llicenciada en Dret.

Amb tot, la seva tenacitat i voluntat de superació, així com la seva notable intel·ligència, li van permetre recuperar el temps perdut per a l'acadèmia i avançar en l'estudi de l'assignatura, de manera que ben aviat el professor Font li assignà un tema per a elaborar la seva memòria doctoral, que li permetria després seguir el cobert itinerari acadèmic que la Teresa s'havia proposat transitar. El tema de la tesi era la recerca i l'estudi dels orígens i la primera etapa d'actuació de l'Audiència Reial a la Corona d'Aragó.

Es tractava d'una qüestió d'història institucional certament rellevant perquè significava centrar l'estudi en la noció de *justícia* i en la seva administració, seguint l'actuació personal del monarca de la Corona d'Aragó des de finals del segle XIII, però també analitzant el posterior procés d'institucionalització i formalització jurídica d'aquella activitat judicial durant el segle XIV i fins l'any 1387, quan es produí la descentralització de l'Audiència Reial amb el nomenament de tres vicecancellers, un per a cadascun dels àmbits territorials peninsulars de la Unió (Catalunya, Aragó i València).

La seva tesi va ser ben reeixida i quan va defensar-la el 1987 va obtenir la qualificació d'excel·lent *cum laude*, la qual cosa va permetre a la Teresa assumir la docència d'Història del Dret de manera continuada a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona fins a la seva jubilació reglamentària l'any 2010, i també li va permetre

consolidar i establir la seva posició acadèmica en guanyar el concurs a la plaça de professor titular d'universitat en història del dret que s'havia convocat per a la universitat esmentada el 1988.

A continuació, la Teresa va explotar i ampliar els resultats de la seva recerca doctoral amb la publicació d'un conjunt d'articles de revista o de col·laboracions en obres col·lectives sobre l'administració de justícia en l'àmbit general de la monarquia de la Corona d'Aragó i en l'àmbit jurídic especial de determinades localitats catalanes, com Horta de Sant Joan, la Torre de l'Espanyol, Barcelona, Miravet o Tortosa, i al Baix Aragó, tot analitzant les seves cartes de poblament i les redaccions àmplies de costums, des de la visual prioritària de l'activitat judicial.

També cal recordar el seu treball pioner, publicat el 1978 a la *Revista Jurídica de Catalunya*, «Constituciones de Cataluña y comentarios de juristas relativos al fideicomiso», que constituïa un breu estudi en vertical de la figura jurídica del fideïcomís des de l'època visigoda fins a la Compilació del dret civil especial de Catalunya (1960), tot destacant la influència dogmàtica i doctrinal en la seva configuració de juristes del *ius commune* europeu. Aquest treball va tenir una versió en francès publicada anys més tard (1993) a la *Revue Internationale des Droits de l'Antiquité*. Amb aquesta incursió en la història del dret privat català, Teresa Tatjer posava en valor les lectures que havia fet dels autors catalans contemporanis (Borrell, Condomines, Pons Guri, etc.) que havia trobat entre els llibres de la biblioteca del seu admirat pare, un secretari judicial dedicat a la pràctica forense en els tribunals de primera instància i instrucció, però posseïdor d'una cultura jurídica d'àmplia volada i d'un interès pel dret català que va saber transmetre i per això sempre va ser per a la seva filla Teresa un exemple que calia seguir.

Entre les aportacions més destacades que Teresa Tatjer ens va oferir cal esmentar les seves notes sobre el Consell Reial¹² com a òrgan de govern de la Corona d'Aragó, amb funcions jurisdiccionals que el feien actuar com a tribunal de justícia sota la presidència del mateix rei o d'oficials delegats com el canceller, els oïdors, els regents, etcètera; i també les seves precisions sobre el funcionament de les vies de justícia i de govern de la monarquia a la baixa edat mitjana a Catalunya,³ amb l'anàlisi de les com-

1. Cfr. Maria Teresa TATJER PRAT, «La potestad judicial del rey. El consejo del rey en su función de administrar justicia (s. XIII y XIV)», a *El poder real en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI)*: ACTAS. XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. 20-25 de septiembre de 1993, Jaca (Huesca), tom I, vol. 2, *Comunicaciones a la ponencia 1. 1: El ejercicio del poder real: instituciones e instrumentos de Gobierno*, Saragossa, Gobierno de Aragón, Departamento de Educación y Cultura, 1996, p. 377-388.

2. Cfr. Maria Teresa TATJER PRAT, «Notas sobre la jurisdicción civil del veguer de Barcelona (siglo XIV)», dins Salvador CLARAMUNT RODRÍGUEZ (coord.), *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als Decrets de Nova Planta: XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. Barcelona-Lleida, 7-12 de setembre del 2000*, vol. III, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2003, p. 943-952.

3. Cfr. M. Teresa TATJER PRAT, «La jurisdicción en Cataluña», dins Josep SERRANO DAURA (ed.),

petències de nomenaments judicials, de l'avocació de causes i de les diverses instàncies d'enjudiciament, des de la primera instància de les causes fins a les apel·lacions i suplicacions. Amb un altre registre de caire divulgatiu i com a lliçó universitària,⁴ va exposar el quadre de l'administració general de justícia reial amb la presentació conjunta de l'Audiència i del Consell Reial, així com la seva evolució durant l'època moderna, on apareixen el Consell Suprem d'Aragó i les audiències reials de cadascun dels regnes i territoris que formaven la Unió: Catalunya, Aragó, València, Mallorca i Sardenya.

Pel que fa a les seves contribucions al coneixement de l'administració de justícia en l'àmbit local de les viles i ciutats de Catalunya, destaca la seva aportació sobre els Costums d'Orta de Sant Joan (1296),⁵ on el règim jurisdiccional que regulava la justícia local era fruit d'una coordinada harmonia o simbiosi entre els drets senyorials dels templers, els municipals de la comunitat vilatana d'Horta, els generals del monarca i els universals o europeus representats pels *iura communia* (dret romà i canònic).

El 2009, vint-i-tres anys després de defensar la seva tesi doctoral, Teresa Tatjer la va publicar, amb una actualització bibliogràfica i de continguts, dins de la «Col·lecció d'Estudis d'Història del Dret» de la Universitat Pompeu Fabra. Aquesta col·lecció és resultat del Seminari Permanent i Interuniversitari d'Història del Dret Català Josep Maria Font i Rius, al qual la Teresa pertanyia i en el qual havia participat activament durant diverses anyades fins que la seva salut, que es va anar deteriorant progressivament, ho va impedir. El llibre va merèixer la consideració crítica d'alguns historiadors del dret.⁶ La paraula *audiència* té un significat polivalent. Si es parteix de considerar únicament «audiència» les audiències reials de l'època moderna, quan ja estan plenament organitzades o institucionalitzades, com fa el professor Carlos Garriga, aleshores és evident que no es pot parlar d'Audiència Reial a l'època medieval dels segles XIII i XIV. Tanmateix, tothom coneix el principi que la funció crea l'òrgan i, per tant, que la funció de fer justícia en les causes crea l'òrgan de l'Audiència i ho fa a través d'un procés històric en què les zones de penombra de la seva fase original i la primera etapa d'actuació són ben àmplies. Per tant, estimo que a partir de les *Leges palatinae* de Jaume III de Mallorca, del 1337, de les subsegüents ordinacions de la

El territori i les seves institucions històriques: Actes. Ascó, 28, 29 i 30 de novembre de 1997, vol. I, Barcelona, Fundació Noguera, 1999, p. 293-333.

4. Cfr. Maria Teresa TATJER PRAT, «La administración de justicia real en la Corona de Aragón», *Rudimentos Legales: Revista de Historia del Derecho*, núm. 1 (1999), p. 89-115.

5. Cfr. Maria Teresa TATJER PRAT, «L'administració de justícia segons el dret d'Orta», a *1296-1996. 700 anys dels Costums d'Orta: Actes de les Jornades d'Estudi. Orta, 25, 26 i 27 d'octubre de 1996*, Calaceit, Ajuntament d'Horta de Sant Joan, 1997, p. 103-119.

6. Cfr. Gérard GUYON, «[I]. Maria Teresa Tatjer Prat, La Audiencia real en la corona de Aragón. Orígenes y primera etapa de su actuación (S. XIII y XIV)», a <www.researchgate.net/publication/227433075_I_Maria_Teresa_Tatjer_Prat_La_Audiencia_real_en_la_corona_de_Aragon_Origenes_y_primera_etapa_de_su_actuacion_S_XIII_y_XIV> (consulta: 5 novembre 2021). Carlos GARRIGA, «La imposible audiencia real en la Corona Aragonesa del siglo XIV. Un comentario», *Initium*, núm. 15 (2010), p. 737-760.

Casa i Cort de Pere el Cerimoniós, del 1344, de la posterior normativa específica del rei i de les Corts Generals del 1376 i del 1382-1388, i d'alguns testimonis documentals de la seva actuació efectiva que aporta i analitza Teresa Tatjer en el seu llibre, es pot afirmar clarament l'existència de l'Audiència Reial a la Corona d'Aragó en el segle XIV, que és la tesi defensada per l'autora.

Certament, aquest és un tema per al debat i la discussió i que mostra la fecunditat, l'honestetat i la bona labor de la recerca duta a terme per Teresa Tatjer, com, per altra part, reconeixen els mateixos crítics de l'obra. Malauradament, la Teresa ja no pot estar amb nosaltres per a participar en aquest eventual debat científic que de ben segur que ens enriquiria a tots.

A banda de la seva perllongada activitat docent, que es projecta sobre més de vint-i-cinc cohorts d'estudiants de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, Teresa Tatjer també fou elegida directora del Departament d'Història del Dret, Dret Romà i Dret Eclesiàstic de l'Estat, la qual cosa mostra la confiança de què va gaudir entre els seus companys.

Per a acabar aquestes pàgines necrològiques només voldríem fer constar el nostre desig que puguem recordar molts anys l'exemplar persona i historiadora del dret que fou Teresa Tatjer i, també, la companya i amiga en les tasques universitàries i en la vida.

Tomàs de Montagut
Universitat Pompeu Fabra
Eudald Vendrell Ferrer
Universitat de Barcelona